

In de VERGADERING, die Woensdag 2 Juli te 6 uur in het Museum wordt gehouden spreekt de heer Fr. v. Rummelen over:

**Geologische karteering
in Z-Limburg in de laatste 80 jaar.**

NIEUWE LEDEN.

J. E. v. Dussen, Zoöl. Museum Plantage Mid-denlaan 53, Amsterdam C.; G. Maurenbrecher, Gozewijnstr. 11, Valkenburg L.; E. F. Polis, St. Lambertuslaan 62 a, Maastricht.

**VERSLAG VAN
DE MAANDELIJSCH VERGADERING
VAN 4 JUNI '41.**

Aanwezig de dames: W. v. d. Geyn, H. Beljaars, Fr. v. Schaïk en de heeren: L. Grossier, Fr. v. Rummelen, L. Bels, W. Otten, P. Schmitz S.J., M. Rongen, H. Houx, J. Rijk, J. Maessen, M. Mommers, Br. Christoforus, L. Gregoire, H. Kortebos, R. Kofman, D. v. Schaïk, J. v. d. Molen, H. v. Blom, P. Wassenberg, H. Koene, Br. Maurerentius, P. v. Hest, L. Leysen, E. Schoenmakers, A. v. Mastrigt, J. v. d. Dussen, D. v. d. Gugten, W. Onstenk, Edm. Nyst en G. Waage.

Na opening der vergadering door den Voorzitter, den heer Grossier, krijgt Pater Schmitz het woord.

P. Schmitz heeft een levenden hamster meegebracht, die daags te voren te Hulsberg op den Heijhof in een silo gevallen en zoo in gevangenschap geraakt was. Het dier is niet geheel volwassen. Het gedraagt zich rustig, maar schuw en legt zich, wanneer men zijn kooitje nadert, op 'n eigenaardige wijze op een zijde, met angstigen blik afwachting, wat er gebeuren zal. Het voorgelegde voedsel (havermout) heeft het gedurende den nacht tot op het laatste brokje verorberd. Spr. stelt het diertje ter beschikking van wie het graag hebben wil. De heer van Dussen (Zoöl. Lab., Amsterdam), die toevallig voor het verzamelen van kleine zoogdieren naar Zuid-Limburg gekomen was, bleek de eenige liefhebber te zijn.

Een invasie van zwaluwen, zooals verleden jaar, in den ZW-vleugel van het Ignatiuscollege, hebben wij dit jaar niet beleefd. Maar ook thans weer heeft een zwaluwpaartje zijn intrek genomen in de slaapkamer van P. H. en het oude nest weer opgezocht, dat zich nog steeds ongeschonden in een hoek onder het plafond bevindt. De vogeltjes vonden het eerst overbodig, om er ook maar iets aan te veranderen of bij te bouwen. Weldra lagen er vijf eitjes in, maar ze werden niet bebroed. „Hij en zij” zaten ook 's nachts steeds op een paar takjes, die in de nabijheid van 't nest zijn aangebracht. Op zekeren dag was een der eieren spoorloos verdwenen. De zwaluwen moeten het zelf

verwijderd en naar buiten gebracht hebben. Kort daarna kwam er een echte bouwwoede over de beestjes. Niet alleen de rand van 't nest werd aanzienlijk verhoogd, maar ook de bodem ervan werd als het ware verdubbeld. Daarbij werden de vier nog aanwezige eieren gewoonweg ingemetseld.

Vervolgens doet spr., mede namens A. Polak, een mededeeling over twee zeldzame afwijkingen bij de Zweefvlieg *Brachyopa bicolor* Fallén, en laat drie exemplaren van deze soort ter bezichtiging rondgaan; een normaal ♂ uit de Museumcollectie, een onlangs te Valkenburg buitgemaakt ♀ met meerdere borstels aan beide sprieten, en een lang geleden door wijlen P. Klenne S.J. eveneens te Valkenburg gevangen gynandromorph. Prof. Dr. de Meijere, Amsterdam, had de welwillendheid, de determinatie van de twee afwijkende exemplaren te controleeren. Hij schreef me daarover o.a.: „De vliegen behooren beide inderdaad tot *Brachyopa bicolor* Fallén. Uw beide exemplaren zijn zeer merkwaardig door hun afwijkingen, die bij dipteren uiterst zeldzaam zijn; ik herinner mij in mijn zeer groote verzameling geen enkel met meerdere sprietborstels en ook geen gynandromorph; het uiteinde van het exemp. van Klenne kan ik ook niet anders dan als mannelijk beschouwen”. Voor de uitvoerige beschrijving der beide afwijkingen zie elders in dit Maandblad.

In de vergadering van Februari verzocht ik, mij leegge slakkenhuisjes uit Z. Limburg toe te zenden, om daarin naar puparia van de nieuwe Phoridae *Chaetopleurophora pygidialis* te zoeken. Aan dit verzoek werd door verschillende leden op welwillende wijze voldaan, maar in geen enkele van de zeer talrijke karakollen en andere slakkenhuizen kon ik het gezochte vinden. Zoo was ik tot mijn spijt gedwongen, om de tweede aflevering van mijn bijdrage over *Phoridae* tot het groote werk van Lindner (Die Fliegen der Paläarktischen Region) af te sluiten, zonder iets over de larven van het geslacht *Chaetoneurophora* te kunnen zeggen. Maar nu, waar het daarvoor helaas te laat is, ben ik toch in de gelegenheid, *pygidialis* ab ovo te kweken en de eerste toestanden van een *Chaetopleurophora* te bestudeeren. Ik bepaal mij vandaag tot een mededeeling over het ei en het eerste en tweede larvenstadium (zie elders in dit Maandblad).

De heer Rijk nam op 18 en 19 Mei j.l. te ongeveer kwart voor vier, dus half 3 zomertijd, een vliegende vleermuis waar. Het was 23° C in de schaduw en drukkend, broeierig weer. Is dit niet iets bijzonders? De heer Bels zegt, dat in de Haarlemmerhout de dwergvleermuis overdag wel eens vliegt. Als de zon schijnt op de schuilplaats, stijgt de temperatuur en ontwaakt 't dier en vliegt wat rond, om dan weer te gaan slapen. De heer Gregoire nam 't vliegen overdag waar van de Groote Hoefijzerneus.

De heer Waage toont een ringslang, gevangen te Bemelen en zegt, dat dit het 2e exemplaar is, dat hij in 18 jaar uit Z. Limburg kreeg. De heer

Kleine Plevier broedend.

Foto Mommers.

Kortebos nam eenmaal een ringslang waar in Gronsveld en een keer te Bemelen. De heer Waage laat circuleeren 't pas uitgekomen deel van „Fauna van Nederland”, de visschen (Pisces), bewerkt door Dr. Redeke. Hij hoopt, dat velen van dit werk gebruik zullen maken en daarmee een steentje zullen bijdragen omtrent voorkomen en verspreiding der visschen in Limburg.

De heer Kofman doet de volgende mededeeling.

De kleine plevier in de omgeving van Maastricht.

In het voorjaar van 1940 trof ik op twee plaatsen in de omgeving van Maastricht kleine plevieren aan, nl. aan de Maas bij Eijsden en op het terrein van de ijsbaan onder Heugem.

Het eerstgenoemde terrein bestond uit eenige grintbanken in de uiterwaarden van de Maas en was dus als broedterrein uitstekend geschikt. Ook het nog bijna onbegroeide middenterrein van de ijsbaan zou hiervoor heel goed kunnen dienen. De kleine plevier prefereert immers onbegroeide schelpen-, grint- of zandvlakten.

Naar hun gedrag te oordeelen broedden de vogels op beide terreinen. Gedurende een vrij lange periode waren zij steeds aanwezig en alarmeerden zoodra er gevaar in de buurt kwam. Zoo nam ik bij Eijsden telkens twee exemplaren waar op 19 Mei, 23 en 29 Juni, 2 en 3 Juli en bij Heugem op 29 Juni en 2 en 3 Juli. Het is mij toen echter niet gelukt een nest te vinden. Waarschijnlijk waren er toen trouwens al jongen.

Dit jaar nam ik voor het eerst weer een exemplaar waar bij Eijsden (30 April 1941). Na enkele vergeefsche pogingen gelukte het mij ten slotte den vogel te verrassen. Den 17den Mei vond ik het nest, dat reeds vier eieren bevatte.

Middenin zeer grof grint was een kuiltje gemaakt, gegarneerd met kleine kiezelsteentjes en daarin vormden enkele dorre bladeren een stukje plantenstengel den ondergrond van de eieren.

Den volgenden dag heb ik het nest getoond aan de heeren Mommers en Leysen. De heer Mommers slaagde erin een der vogels op het nest te fotografeeren. Op de foto is het naakte ooglid, een der weinige punten van verschil met de bontbekplevier, duidelijk te zien. Overigens is de kleine plevier in het veld direct van de bontbekplevier te onderscheiden door den anders klinkenden roep.

Op het ijsbaanterrein bij Heugem, dat door toe-

nemende begroeiing op den duur wel ongeschikt zal worden als broedterrein, waren toch ook in 1941 weer kleine plevieren aanwezig (25, 26 Mei, 2 ex.).

Bij mijn nasporingen naar andere geschikte terreinen trof ik ook op een grintopslagplaats aan het Julianakanaal de kleine plevier aan (22, 24 Mei, 1 ex.).

De kleine plevier is in het geheele land zeldzaam. In de laatste jaren werd het broeden in toenemende mate geconstateerd in de omgeving van Amsterdam, voornamelijk op opgespoten en opgebrachte terreinen, doch ook langs het Noordzeekanaal en soms op akkers (zie J. Sluiters. Bijdrage tot de biologie van de kleine plevier. Ardea, jrg. 27 (1938) blz. 123 en 151).

In Limburg is het broeden van de kleine plevier nog maar enkele malen aangetoond.

Hens (Avifauna van de Nederlandsche provincie Limburg, 1926) wijst er op, dat sommige vogels, o.a. de kleine plevier, in het bergland van de Rijnprovincie gewone, zeldzame of minder zeldzame broedvogels zijn, doch in Limburg als zoodanig geheel en al ontbreken (blz. 12). Verder zegt hij in het bijzonder over de kleine plevier: „Zeldzaam. Voornamelijk langs de Maas en de kleine riviertjes. Het is niet onmogelijk, dat de soort een enkele maal broedt in het Noorden van Limburg, alsmede in het Westen der Peel nabij Helden en Meijel. Alhoewel een enkele zomervangst en een mij verstrekte mededeeling, voor wat het broeden nabij Meijel betreft, zulks doen vermoeden, is dit nog geenszins bewezen. Onwaarschijnlijk is het evenwel niet, mede gelet op de broedgevallen in Noord-Brabant en aan de Roer in de Rijnprovincie.” (blz. 136).

In de eerste Aanvulling op zijn werk (1930) deelt hij echter mede, dat het in 1927 gelukt was het broeden vast te stellen nabij Helden in de Peel, en vervolgens in de jaren 1928 en 1930 bij andere plaatsen, eveneens in de Peel.

Merkwaardig is, dat Naumann: „Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas” (1902) opgeeft, dat de kleine plevier veel voorkomt „in de vlakte van Maastricht”. We dienen er hierbij natuurlijk rekening mee te houden, dat het aantal geschikte broedterreinen in Limburg vroeger zeker grooter was dan nu. Toch heb ik in deze twee broedseizoenen den indruk gekregen, dat Naumann nog steeds gelijk heeft en wel in dezen zin dat nog altijd de kleine plevier „in de vlakte van Maastricht” te vinden is op elk terrein, dat als broedterrein geschikt is.

Na de vergadering van 4 Juni heb ik mijn waarnemingen betreffende de kleine plevier voortgezet.

Bij Heugem waren de vogels steeds aanwezig en het viel mij op, dat zij heftig alarmeerden, als er personen op het aan den weg liggende parkeerterrein liepen. Dat parkeerterrein heb ik toen afgezocht en op 12 Juni vond ik een donsjong, dat zich volgens de regelen der kunst „dood hield”. Hierbij is het gewoonlijk in het voordeel, want zoo'n geelbruin donsballetje steekt tegen een schelpen- of grintbodem bijna niet af. Hier was dat echter niet

het geval, doordat de bodem met sintels bedekt was, waardoor het diertje juist duidelijk te zien was.

Ook bij Heugem heeft de kleine plevier dus in 1941 zeker gebroed.

Op het derde terrein aan het Julianakanaal, trof ik de soort na de genoemde data niet meer aan.

De heer Mommers toont een *Polyporus lobatus*, een zeldzame zwam, gevonden op houtresten, die in den grond zaten van het Stadspark te Maas-tricht. De heer v. Hest ving te Schinveld een ex. van *Macroglossa fuciformis*. Mej. v. d. Geyn toont vruchten van *Juglans nigra*, die vraatsporen vertoonen. Links en rechts zijn de noten open geknaagd. Welk dier dit doet, kon nog niet worden achterhaald.

De vergadering wordt daarna gesloten.

ÜBER DIE LARVE VON CHAETOPLEUROPHORA PYGIDIALIS m.

Erste Mitteilung.

Mit 4 Abbildungen (Diptera, Phoridae).

von H. SCHMITZ S.J.

Von der Gattung *Chaetopleurophora* Schmitz war bisher nur das Puparium einer einzigen oder richtiger zweier Arten bekannt; denn unter dem Namen *Ch. bohemanni* Becker wurden bis vor kurzem die echte *bohemanni* und die ihr sehr ähnliche *Ch. pygidialis* Schmitz zusammengefasst (s. diese Zeitschr. 1941, 30, S. 15). Das Puparium von *pygidialis* ist von mir 1917 im Biol. Zentralbl. 37, S. 38 f, Fig. 3. 4 irrtümlich als das von *bohemanni* beschrieben und abgebildet, während Lundbeck 1922 in Dipt. Dan. 6, S. 104, 107, 110 fast mit denselben Worten das Puparium der echten *bohemanni* beschreibt. Wie die Larven der Gattung *Chaetopleurophora* beschaffen seien, davon konnte man sich bislang keine befriedigende Vorstellung machen, nur das stand fest, dass die Hinterstigmen kegelförmig und von einem Kranz von Fleischwarzen umgeben sein müssten. Gegenwärtig bin ich in der Lage, Genaueres über die Entwicklungsstadien von *Ch. pygidialis* mitteilen zu können.

Am 20. Mai dieses Jahres fing ich mit dem Exhaustor an einem Verandafenster in Valkenburg ein Weibchen dieser Art, die bisher nur aus den Niederlanden und zwar nebst Valkenburg von Maastricht, Sittard und Linschoten bekannt ist, und brachte es lebend in einen kleinen Gipsbehälter mit Deckplatte aus Glas. Zugegeben wurde ein abgeschnittenes Stück vom Körper einer *Helix pomatia*. Nach drei Tagen waren noch keine Eier abgelegt, und ich dachte bereits daran, den Versuch aufzugeben und das seltene Tier für die Sammlung zu präparieren. Denn es ist eine Erfahrung, die man bei gefangenen Phoridenweibchen immer wieder macht, dass man keine befruchteten Eier zu erwarten hat, wenn solche nicht spätestens am dritten Tage nach dem Einfangen erscheinen. Man bekommt dann entweder gar keine oder nur unbefruchtete. Offenbar hängt das damit

zusammen, dass bei Phoriden zwischen der Kopula und der Ablage der ersten Eier durchweg nicht mehr als 3 Tage verstreichen. Patton beobachtete bei *Megaselia scalaris* Loew, dass die Kopula regelmässig am 2. Tage nach dem Schlüpfen, die erste Eiablage am 3. Tage nach der Kopula stattfand.

Indessen keine Regel ohne Ausnahme! Ich verlängerte den Versuch und hatte es nicht zu bereuen. Am Morgen des 27. Mai lagen auf dem Schneckenkadaver an mehreren Stellen im ganzen ein halbes Dutzend Eier. Schon die Farbe, die nicht ganz rein weiss war, sondern ein wenig ins Gelbgraue ging, liess mich hoffen, dass die Eier befruchtet seien. Und wirklich, schon nach einem halben Tag waren sie alle von einem Pol bis zum andern der Länge nach aufgesprungen und leer. Die Larven sah ich nirgends, sie waren in oder unter dem Schneckenaas versteckt. Das Weibchen ging bald darauf zugrunde, mein Untersuchungsmaterial blieb daher sehr beschränkt.

Das unerwartet schnelle Schlüpfen der Eier war zweifellos eine Folge ihrer verspäteten Ablage. Die vom Muttertier über die normale Zeit hinaus zurückbehaltenen Eier waren viel weiter entwickelt als gewöhnlich. Bei andern Phoriden hat Keilin gelegentlich eine ähnliche Verspätung des Legegeschäft beobachten, die nach ihm bis zur Ovoviviparie gesteigert werden kann.

Am 30. Mai sah ich zum erstenmal eine Larve frei an der Oberfläche der faulenden Nährmasse im Gipsbehälter. Der Anblick war für eine Phoridenlarve sehr seltsam: Die *pygidialis*-Larve im Stadium I besitzt dreithorakale und sieben abdominale zarte Tergitplatten von grauschwarzer Farbe. Der Kopfoberseite und dem letzten (8.) Abdominalsegment fehlt diese Chitinverstärkung; doch sind die kegelförmigen Hinterstigmen und das Schlundgerüst kräftig chitinisiert und tief-schwarz. Eine so komplette Ausrüstung mit Tergitplatten ist bisher von keiner Phoridenlarve bekannt. Im Larvenstadium II verschwinden die Platten bei *Ch. pygidialis* wieder. Möglicherweise ist dies ganze Verhalten für alle Arten der Gattung charakteristisch.

Die am 30. V. auftauchende Junglarve I stand unmittelbar vor der ersten Häutung. Über den Rücken lief durch alle Tergite hindurch median eine feine helle Linie, vermutlich eine eben erst gebildete Spalte, die sich besonders vorn schnell erweiterte, nachdem ich das Tierchen in eine schwache wässrige Lösung von Chloralhydrat übertragen hatte (Abb. 1). Ich konnte die Larve des II. Stadiums mit feinen Nadeln aus der alten Haut herauschälen, wobei nur die Kopfhaut abriess. Die kopflose Exuvie liess sich auf dem Objektträger mit der Aussenseite nach oben schön ausbreiten und in „Berlese“ einschliessen (Abb. 2). Sie wurde zum Studium des Hautskeletts und seiner Anhänge benutzt.

Ei. Das abgelegte Ei ist etwa $2\frac{1}{2}$ mal länger als breit (0.77 mm bzw. 0.30 mm), elliptisch, weiss mit schwach gelbgrauer Tönung. Die Oberfläche